

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ سَيِّدِنَا وَنَبِينَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَاللَّعْنَةَ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

الحمد لله الذي ادعوه فيجيبني وان كنت بطيئاً حين يدعوني.

دیشب عرض شد، مقتضای صفات کمالیه حق، جمالیه و جلالیه که هر دو برای تربیت و برای به فعلیت درآوردن استعدادها ملزم است.

این صفات کلیه‌ی حق، کاشف از جنبه رحمانیت و رحیمیت پروردگار است، برای همه خلائق او به نحو مساوی و علی السبوی و همه افراد از این نقطه نظر، تفاوتی ندارند هیچ فرقی با هم ندارند.

يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَ مُبَشِّرًا وَ نَذِيرًا وَ دَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَ سِرَاجًا مُنِيرًا.^۱
یا در آن آیه دیگر می‌فرماید: وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ.^۲ برای همه تو را فرستادیم. نه برای یک عده مخصوص. برای همه. برای آن کسی که می‌خواهد این مقدار رشد کند تو را برایش فرستادیم. برای آن کسی که می‌خواهد این مقدار رشد کند تو را فرستادیم برای آن کسی که می‌خواهد مراتب بالاتری را برود تو را فرستادیم و برای آن کسی که می‌خواهد به مرتبه علیا برسد، باز تو را برای

^۱ سوره احزاب آیه ۴۴ تا ۴۶.

^۲ سوره سباء آیه ۲۸.

او فرستادیم . وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ .

یا در آن آیه شریفه دیگر می فرماید: «وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»^۱.

ما تو را رحمت برای همه فرستادیم رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ .

مسأله و قیاس قضیه، نسبت به ما و نسبت به ائمه علیهم السّلام و اولیاء این قیاس مختلف است. ما در افراد نگاه می کنیم. و به واسطه خصوصیات و کیفیت افعال آن‌ها و نظری که در ما متمرکز شده و تحقق پیدا کرده و بصیرت ما نسبت به اوضاع، یک حکمی را برای شخصی به ضرر یا به نفع می کنیم و همه همین طورند.

---

^۱سوره انبیاء آیه ۱۰۷.

تا وقتی که شخص رفیق انسان است و دوست انسان است. معایب او برای انسان مجهول است و به دیده اغماض نسبت به معایب نظر می‌کند. ولی همین که آن شخص یک قدری موضعش نسبت به انسان عوض شد، ما می‌بینیم که نه! کارهای او را یک قدری با دقت بیشتری ارزیابی می‌کنیم. خوب او که فرقی نکرده ما هم که فرقی نکردیم ولی دید، تغییر پیدا کرده چرا؟ چون آن لحاظ صداقت و حیثیت رفاقت قبلی الآن منتفی شده. بنابراین معیارها تفاوت پیدا می‌کند. تا وقتی که شخص، با انسان رفیق است اگر یک عملی را از انسان ببیند، چه بسا خوشش می‌آید و می‌خندد ولی حالا یک وقت می‌بیند سالیان سال از این قضیه گذشت و اوضاع و احوال متغیر شد، بعد همان عملی را که سابقاً خود او از این عمل تمجید می‌کرد، الآن به عنوان عیب پیش دیگران مطرح می‌کند. این مال چیست؟ به خاطر این است که، معیارها تفاوت پیدا می‌کند. به واسطه رفاقت، یک قضیه واحده دو صورت پیدا می‌کند. یک قضیه واحده در یک موقع مُسْتَحْسَنٌ و در موقع دیگر چه می‌شود؟ قبیح شمرده می‌شود. و مال چیست؟ مال نفس است. این‌ها همه‌اش مال عالم نفس است.

قضیه که تغییر پیدا نکرده. قضیه رفته. قضیه‌ای بوده و رفته تکرار هم نشده. چرا آن نظر اولی با نظر دومی تفاوت دارد؟ چرا؟ نفس است نفس می‌آید و مدرکات را در کنترل خودش قرار می‌دهد. قوای عاقله را در کنترل خودش می‌گیرد. قوای متخیله و متوهمه و واهمه را در کنترل خودش قرار می‌دهد، بعد می‌بینیم چه هست؟ عوض می‌شود. حکم عوض می‌شود. قضاوت عوض می‌شود، صد و هشتاد درجه، صد و هشتاد درجه عوض می‌شود اما برای خدا که مسأله عوض نمی‌شود. برای خدا که تغییر پیدا نمی‌کند.

یک روز راجع به مرحوم علامه طباطبایی رضوان‌الله علیه، مرحوم آقا با ما صحبت می‌کردند و می‌فرمودند یک سئوالی از شما می‌کنیم راز موفقیت علامه طباطبایی در حوزه و این که توانست با وجود مخالفت‌های شدید با مکتب فلسفه و عرفان، بتواند دوام بیاورد چیست؟ خوب ایشان مرحوم علامه شاگردانی تربیت کرد، سالیان متمادی به درس تفسیر و فلسفه و امثال ذالک مشغول بود و وجود پرخیر و برکتی بود برای حوزه دیگر، این سیرش چیست؟ بعد خود ایشان پاسخ دادند. فرمودند سیرش این بود که به کار کسی از آقایان کاری نداشت. کاری نداشت تا وقتی کاری نداشت کسی هم کارش ندارد. کاری ندارد. درسش را می‌دهد. چه بسا مجالس روضه هم می‌رود. چه بسا مجالس فاتحه هم می‌رود و خوب

افراد، می آمدند پیش ایشان از این آقا از آن آقا می گویند، کار خودش را انجام می دهد. به پر و پای کسی نمی پیچد، و ایشان می فرمودند اگر مرحوم علامه می پیچید به پر و پای این ها، از هر خط میزان ده تا اشکال درمی آوردند. اشکال درمی آوردند و پی آن را هم می گرفتند آ! ای آقا، ایشان این جور گفته، ای آقا آن جور گفته! ای آقا، همه اش به خاطر چه هست؟ نفس دیگر. نفس. و بعد هم احکام صادر می کردند و چه می کردند و حکم به نجاست و کفر و وَ وَ وَ و امثال ذالک. تمام این ها به خاطر این بود که ایشان به سیر مطلب و سیر قضیه رسیده بود. کاری نداشت به کار کسی. آن ها هم کارش نداشتند.

می گویند یک روز حافظ دیگر خب خیلی صیت و شهرتش همه جا را گرفته بود و این ها این علمای اهل تسنن بر حافظ حسد بردند و پیش شاه شجاع هم شکایت بردند و فلان و گفتند که حافظ، اصلاً کفر می گوید فلان و اشعارش خراب است. کفر می گوید. شاه شجاع هم همچنین دل خوشی از حافظ نداشت. گرچه خب حافظ هم بالأخره اسمش را آورده که دور شاه شجاع است می دلیر بنوش و این ها ولی در هر صورت شاه شجاع توقع عنایت بیشتری را داشت طبعاً و خب دیگر ایشان هم که خب نمی تواند دیگر هر چیزی را ...، خلاصه جمع شدند و گفتند خب این چه هست؟ گفت این شعری را که دارد.

گر مسلمانی از این است که حافظ دارد *** وای اگر از پس امروز بود فردایی این انکار معاد را کرده. نگفته که معادی [هست گفته]، وای اگر بُود، دلالت بر اثبات نمی کند این خلاصه مسأله را به حال تردید گذاشته و ... این واقعیت داردها و شوخی نیست و گفتند باید اعدام بشود چی بشود یکی از دوستانش آمده بود و خلاصه قضیه را گفت و آن هم گفت که بیندازش به گردن یکی دیگر این شعر را. نگو من گفتم. گفت خیلی خب، چیز خوبی است. گفت:

این حدیثم چه خوش آمد که سحرگه می گفت بر لب میکده ای با دف و نی ترسایی.
این یک خط را اضافه کرده به آن

گر مسلمانی از این است که حافظ دارد *** وای اگر از پس امروز بود فردایی
گفت قربان من یک شعر اضافه دارم، این شعر بوده از قلم افتاده، این را انداخت و خلاصه نجات پیدا کرد. بالأخره یک کاری کرده دیگر.

حالا این چه هست قضیه؟ این ها همه اش به خاطر نفس است. به خاطر نفس است یک روز مرحوم آقا می فرمودند که: هر کسی از فقها که شما دیدید راجع به قضا و حکومت، کتابی نوشت، سر

پست ریاست قضا بوده است. و هر کسی برخلاف قضا و حکومت، کتاب نوشت عَزَل شده، یا دستش
نرسیده.

در یک هفته شما می بینید یک فتوا به یک شکل است هفته دیگر فتوی تغییر پیدا می کند، این مال چیست؟ مال همین است دیگر. شیخ محمد تقی که الان در قزوین به عنوان شهید ثالث است. این از آقایانی بود که مخالف صد در صد نماز جمعه بوده و حتی نماز جمعه را حرام می دانست. یک بنده خدایی هم در قزوین نماز می خواند و این دائماً در هر مجلسی طعن و رد و قدح و امثال ذالک نسبت به این داشت. او یک هفته آمد طهران کار داشت. این یک هفته رفت جایش ایستاد نماز، نماز جمعه خواندن، وقتی یارو برگشت. دید، ایشان موقعیت را گرفته. گفت من نمی دانم با یک طهران رفتن فتوی عرض بشود، این خیلی عجیب است. یک هفته من نباشم فتوای حرمت تبدیل به وجوب بشود. حالا بابا یک پله، یک پله بیا، اول مکروهش بکن، بعد مباحش بکن، بعد مستحبش بکن بعد برو بالا. دیدید بعضی وقت ها درجه می دهند؟ مثلاً درجه پاسبان است می شود رئیس پاسبان، بعد می شود .... یک وقت پاسبان است می شود رئیس شهربانی. این، این خیلی ...، این عجیب است یعنی یک دفعه کسی از پاسبانی بشود رئیس شهربانی یک کشور. حالا از حرمت یک مرتبه مُنقلب به وجوب بشود، این دیگر واقعاً بله ...، ولی هیچ اهمیتی ندارد. یک دو سه تا فرمول کفایت می کند یک چندتا فرمول و آیه و روایت و این طرف و آن طرف، و کفایت می کند و بله ...

من در یک مجلسی بودم که از یک نفر تنقید شد در آن مجلس، به عنوان این که این اصلاً مجتهد نیست. این اصلاً صلاحیت ندارد. این اصلاً قابلیت ندارد. این اصلاً چه ندارد و خیلی عجیب، ما او را امتحانش کردیم. ما او را چه کردیم. ما فلان کردیم و ... خیلی خلاصه از آن بنده خدا قدح خیلی عجیبی می شد. ما گذاشتیم طرف خوب که خلاصه هر چه داشت به میدان آورد و به عنوان یک طلبه عادی معرفی کرد. بعد گفتم که آقا این مطالبی که شما می فرمایید با اجازه اجتهادی که فلان آقا به ایشان داده منافات دارد. این اصلاً نمی دانست. و آن آقا کسی بود که ایشان از مُریدان او بود، و کلام او برای این تمام بود. گفت عجب، گفتم بله آقا، ایشان اجازه اجتهاد از فلان آقا دارد. و یکی از مُسکّمات است. یک خورده این ور کرد و حالا بینم و فلان و یک مدّت گذشت و بعد گفت: این طور ما خیال می کردیم. فلان و اینها، آقا این حرف کم کم برگشت و .....

ظواهر فرق می کند ولی حقیقت مسأله همه گرفتارند آقا! همه گرفتارند. من خودم با گوش خودم شنیدم، گوش خودم، که وقتی صحبت رفتن ایران به عراق و حمله ی ایران به عراق و این ها بود

یک آقایی در تلویزیون آمد و گفت: که آقا ما به ادله‌ای نمی‌توانیم یکی از آن‌ها قانون اساسی ماست اجازه نمی‌دهد انسان به کشور دیگری [حمله] کند و ثابت کرد رفتن [اشکال دارد] صحبت این بود که نباید رفت و فلان نکرد، آقا یک هفته بعد عملیات نمی‌دانم چی چی بود یک عملیات بود که دیگر وارد به مرز عراق و اینها قرار بود بشود، همین آقا نه شخص دیگری، آمد و ثابت کرد که ما باید برویم و عراق را فتح کنیم و چه کار کنیم. این جا خیلی انسان دیگر باید در فکر برود، که این دین مردم دست چه کسانی افتاده؟ چه کسانی متصدی دین شدند؟ چه کسانی متصدی اموال شدند؟ چه کسانی متصدی...؟ این خیلی عجیبه دیگر!

وقتی مرحوم آقا می‌فرمود: من از راه افتادن خون دماغ یک نفر به وحشت می‌افتم و به هراس می‌افتم این چه مسأله‌ای را ادراک می‌کرد و چه چیزی را می‌فهمید؟ این تمام تبعاتی که متوجه قضایا و مسائل [بود] می‌دید تمام اوضاع را می‌دید تمام مسائل را همه را می‌دید یک روز در خدمت مرحوم آقا ما از یک اسیر آزاد شده دیدن کردیم در مشهد، تقریباً کل نشستن ما هم یک نیم‌ساعتی بیشتر طول نکشید یک بنده خدایی بود اسیر شده بود مدتی [و بعد] آزاد شده بود و حالاتش غیرعادی نبود خیلی مورد اذیت رژیم عراق واقع شده بود خیلی... و گفت: در بین صحبت‌هایش می‌گفت که اگر ما را به اسرائیل می‌بردند کم‌تر از این به ما صدمه می‌رساندند که ما در عراق رفتیم و این طور...، شرح می‌داد. آقا وقتی که آمدیم منزل، ایشان تب کردند مرحوم آقا فشارشان رفت روی بیست و یک و تقریباً یک هفته مریض بودند از این ملاقاتی که با این اسیر برای ایشان پیدا شده بود! خب آیا ایشان آدم نازک دلی بود؟ آیا ایشان آدم منفعلی بود؟ این چه بود قضیه آخر؟ پدر ما که آدم ترسوئی نبود بابا! این انقلاب ۴۲ خیلی‌ها می‌دانند اصلاً زیر سر ایشان بودند. در کتاب وظیفه‌ی فرد مسلمان، ایشان رفتند قم و آقای خمینی را راه انداختند خودشان تصریح دارند آدم ترسوئی نبود ایشان آدم چیزی نبود این چیست قضیه؟ اصلاً هیچ حرف هم با من نزدند! هیچ! این نتیجه این صحبت و فلان و اصلاً هیچ صحبت با ما نکردند و کاملاً مثل روز روشن مشخص بود دیگر که اصلاً حال ایشان چنان منقلب شد و چه اوضاعی و چه... هر وقت ما به نماز جمعه می‌رفتیم در نماز جمعه می‌دیدیم که بعضی از این جانبازها، این‌ها با این سه چرخه‌هایی که چیز بود می‌آمدند و بعضی از این‌ها بندگان خدا با زن‌هایشان می‌آمدند و هر دو سوار می‌شدند، واقعاً آقا اصلاً ایشان منقلب می‌شد اصلاً دیگر نمی‌شد با ایشان حرف زد وقتی چشم‌شان به این جانبازی می‌افتاد که این طوری دارد نماز جمعه می‌آید و زنش هم آن‌طور و دارد چیز می‌کند و اصلاً دیگر، ایشان می‌رفت دیگر حالا... حالا بنده این جا راحت بنشینم و بگویم فرض کنید

من باب مثال هرچه بادا باد.

خب بالأخره این هم یک جور است دیگر، این هم یک قسم است. کارها همه روی حساب باید باشد کارها باید [برای] خدا باشد قبل از این که انسان به منفعت خودش فکر کند باید به خدا توجه داشته باشد وقتی که یک شخصی پیش انسان می آید اگر شما فکر این را می کنید که حالا من با این چه انجام بدهم باختید قافیه را، همین باختید، یکی بیاید پیش ما، ما بگوئیم که آیا این را قبول کنم، آیا این را قبول نکنم آیا مثلاً ببینم این چه نفعی دارد آیا به خاطر موقعیتش نکنم، ما قافیه را باختیم تمام شد و رفت. حالا ترتیب اثر بدهیم که دیگر واویلا! ترتیب اثر ندهیم دوباره برگردیم خب این دیگر حالا یک چیزی بالأخره، اما اگر بیایم ترتیب اثر بدهیم آن که دیگر واویلا است! کار تمام است!

خدای متعال با افراد براساس هوای نفس که برخوردار نمی کند از امام حسین خدا بیشتر خوشش بیاید تا از زیدبن ارقم، هر دو مخلوق خدایند هر دو مخلوقند آن امام حسین اطاعت کرد و سختی ها را به خود خرید و خود را تربیت کرد و خود را به مرضای الهی رساند و تمام وجود و هستی خود را در طبق صدق و اخلاص در پیشگاه پروردگار قرار داد، شد امام حسین، آن زید بن ارقم نکرد این کار را، آن انس این کار را نکرد، آن ها هم از اصحاب پیغمبر بودند آن ها هم از چیز بودند.

لذا قیاسی که اولیا می کنند و مسائل را می سنجند و قضایا را که می سنجند با قیاسات ما فرق می کند، اصلاً تفاوت دارد آن ها یک جور قضایا را نگاه می کنند ما یک جور، ما یک جور، اصلاً وضع آن ها با وضع ما تفاوت دارد و ما این معنا را نمی فهمیم، ابدأ، الا این که شمه ای از حال آن ها در ما تجلی کند و الا ما نمی فهمیم امکان هم ندارد بفهمیم.

در نیابد حال پخته هیچ خام *** پس سخن کوتاه باید والسلام

حال شخص پخته را آدم خام در نمی یابد حال شخص عالم را جاهل نمی فهمد حال شخص بزرگ را آن کودکی که به دنبال بستنی و آبنبات است نمی فهمد نمی فهمد الا این بچه در این جا چی می گفت؟ صحبت چی می کرد؟ نمی دانم مرغ ما این طور شد! نمی دانم فلان شده! اصلاً رعایت مجلس را بکند نکند هیچ نمی فهمند اصلاً نمی فهمد هیچ! وقتی که بزرگ می شود می گوید عجب من همچین حرفی زدم من فلان من این طور چیز کردم حالا آن موقع آن موقع اگر بخواهد حال کوچکی خودش را

بکند مردم می گویند چه؟ می گویند دیوانه است ولی این حال برای این الآن عیب ندارد الآن این بچه بلند شود بیاید این جا پشتک بزند صحبت بکند، فلان، نهایت کاری که ما می کنیم به او می خندیم. دیگر کار دیگری که نمی کنیم حتی اگر بیاید آرام بنشینند تعجب می کنیم می گوئیم چه آرام نشسته! عجیب! بچه که نباید آرام بنشیند باید حرف بزند باید چه کار بکند اما اگر ما بیاییم کار این را انجام بدهیم، شما هیچ وقت شده بیاید کار این را انجام بدهید؟ بلند شوید در یک مجلس بگوئید آقا کبوتر خانه‌ی ما جوجه کرد!! می گویند چه؟ دیوانه شده دیگر، این کار برای ما چیه؟ عیب است ولی برای او که عیب نیست چون نمی فهمد او حال ما را درک نمی کند لذا چه کار می کند؟ بچگی می کند و عیب هم ندارد باید هم انجام بدهد.

افکار و حال ما نسبت به حال اولیا مثل حال بچه‌ای است که اصلاً نمی فهمد اصلاً نمی فهمد شما یک بچه را ببین، یکی دیگر را می گیرد می آورد بابا جان این من را زد تو هم باید بزیندش! خب چه قدر بزنی؟ این قدر بزنی تا بمیرد! به غیر از مردن هم راضی نمی شود، گوشش را می گیریم، نه! فایده ندارد اصلاً می خواهم ببینم که این مرده! خب حالا شما به حرف این گوش می دهید؟ می زنید بمیرد؟ نه! می گوئید آقا جان! شما دوتا با هم رفیق باشید با هم بازی کنید با هم حالا فلان، سرش را گرم می کنید یک آبنبات به این می دهید یک آبنبات به او می دهید قضیه را ختمش می کنید شما که نمی آئید به حرف او ترتیب اثر بدهید ما در مسائل و قضایا مان مثل آن بچه هستیم که می گوئیم آقا باید بمیرد این! خب او که بالا هست او که از یک افق دیگر نگاه می کند او که از یک جریان دیگر قضایا را نگاه می کند او که نمی تواند.... با ما ور می رود بازیمان می دهد یک مقدار این ور بوده یک مقدار اون ور بوده فلان، تا از ذهنمان قضیه مثلاً چیه؟ برود، چرا؟ ما که حال او را نمی فهمیم خیال می کنیم همان طوری که ما نسبت به قضایا قیاس می کنیم او هم باید همین طور مثل ما مقایسه کند، نمی شود، خب او مثل ما شده او نباید مثل ما باشد حُسن و امتیاز او این است که با ما تفاوت دارد او به بدی‌های ما نگاه نمی کند از یک افق بالاتر نگاه می کند.

آقا مثنوی دارید؟ مثنوی بیاورید یک حکایتی که الآن یادم آمد نمی دانم در جلد چندم بود فکر کنم جلد آخر باشد حکایت حضرت موسی که گله‌ی گوسفند داشته و می چرانده و این‌ها، بعد یک بره از آن گله فرار می کند خیلی عالی می گوید اگر پیدایش کنیم که خوبه! من این طور که به نظرم می آید جلد شش بود ایشان راجع به این قضیه که چطور نحوه دید اولیا نسبت به افراد با نحوه دید ما تفاوت دارد، تربیتی را که می کنند این تربیت چطور خود مصلحت شخص را مد نظر قرار می دهند نه مصلحت

خودشان را، اصلاً مصلحت خود را مورد نظر قرار نمی دهند.

یک وقت مرحوم آقا از آقای حدّاد نقل می‌کردند که آقای حدّاد، خودشان حال آقای حدّاد را اصلاً به طور کلی بیان می‌کردند که اصلاً ایشان تمام همّ و غمّش دستگیری بود، تمام هم و غمّش دستگیری از یک فرد بود و اصلاً ایشان در وجودش طور کلی هیچ چیزی غیر از آن تجلّی و طلوع صفات رحمانیت و صفات جمالیه و جلالیه‌ی حق، چیزی نبود صفت تربیت **رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كَلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى**^۱ صفت تربیت دیگر، صفت هدایت، اصلاً غیر از این چیزی در وجود ایشان نبود و تمام دستورات ایشان و اوامر و نواهی ایشان برای خود شخص بود برای خود او بود و خود ایشان اصلاً نفعی نمی‌برد.

خلاصه مولانا در این جا خیلی خوب بیان می‌کند:

گوسپندی از کلیم الله گریخت *** پای موسی آبله شد، نعل ریخت
 در پی او تا به شب در جستجو *** و آن رمه غایب شده از چشم او
 گوسپنداز ماندگی شد سُست و ماند مات *** پس کلیم الله گرد از وی فشاند
 کف همی مالید بر پشت و سرش *** وی نوازش کرد همچون مادرش
 گفت گیرم بر منت رحمی نبود *** طبع تو بر خود چرا استم نمود
 گفت که اگر تو رحم بر من نکردی تو چرا بر خودت، تو ستم را روا داشتی
 با ملائک گفت یزادن آن زمان *** که نبوت را همی زید فلان
 مصطفی فرمود که خود هر نبی *** کرد چوپانی چه برنا چه صبی
 این شبانی کردن و آن امتحان *** حق ندادش پیشوایی جهان
 تا شود پیدا وقار و صبرشان *** کردشان پیش از نبوت حق شبان
 حلم موسی وار اندر رأی خود *** او به جای آرد به تدبیر و خرد
 لاجرم حقش دهد چوپانه‌ای بر *** فراز چرخ مه روحانه‌ای
 بعد همین‌طور ادامه می‌دهد و می‌آید و خصوصیات را بیان می‌کند که پیغمبران به واسطه‌ی امتحانات و به واسطه‌ی تربیتی که خداوند آن‌ها را می‌کند آن جنبه رحمانیت و جنبه صفات جمالیه و جلالیه‌ی حق در وجود آن‌ها تجلّی پیدا می‌کند و واقعاً خلق را برای خدا و مصلحت خلق را برای خود خلق، این‌ها مدّ نظر قرار می‌دهند این‌ها این‌طور هستند.

^۱ سوره‌ی طه آیه ۵۰

آن وقت عجیب این جا است عجیب این جا است که او می آید امر می کند، براساس امرش شخص می آید غر می زند نق می زند این طرف آن طرف و این صدایش را در نمی آورد این خیلی عجیب است! یعنی می آید نق می زند این طرف آن طرف مطرح می کند فلانی این طور، فلانی آن طور، چه بسا آبروریزی هم می کند چه بسا خلاصه طعن و این ها هم می کند ولی این همین طور با بزرگواری، آرام، هیچ نمی گوید. کاری انجام نمی دهد عکس العملی نشان نمی دهد چرا؟ به خاطر این که می بیند این از جهلش این کار را انجام می دهد. از جهلش این کار را انجام می دهد یعنی این سختی را ببینید چه مراحل در این جا هست از یک طرف انس و خلوت با پروردگار را که برای او آلد است از دنیا و ما فیها، به واسطه ی ارشاد مردم کنار می گذارد و خود را از آن انس و جذبات و حالات خلوت بیرون می آورد و با زید و عمر و چه کار می کند؟ مجالست و مصاحبت می کند پس این یک بلیه.

بلیه ی دوم می آید به واسطه ی این مجالست و مصاحبت و امر و نهی، آن ها را در یک کیفیت فعل و انفعال قرار می دهد و آن ها شروع می کنند و صحبت کردن و اذیت کردن و چه کردن، ناراحتی آن ها برای او موجب ناراحتی خواهد بود این بلیه ی دوم، بلیه ی سوم سب و قح و تنقید و انتقاد و امثال ذلک آن ها را می شنود و صدایش در نمی آید این بلیه چیست بلیه ی سوم.

پس بنابراین می بینید این چه وضعیت و چه کیفیتی دارد؟ حضرت موسی به واسطه این نافرمانی که بره می کند و از گوسفند و گله ی خود جدا می شود دنبال او می دود پایش آبله می شود ها! پایش آبله می شود برای این که او را بگیرد. حالا برای این که او را بگیرد [و] ذبحش کند [و] غذا درست کند؟ نه! برای این که گرگ او را ندرد! پس خودش را به آبله و مرض می اندازد برای چه؟ برای مصلحت او! برای این که او را از خطر گرگ نجات دهد. دیشب عرض شد دیگر،

خر گریزد از خداوند از خری *** صاحبش از پی ز نیکو گوهری

او از خری از صاحبش فرار می کند می کند تند می کند صاحبش دنبالش است به خاطر چه؟ به خاطر این که گرگ ندردش، گرگ پاره اش نکند حیوان پاره اش نکند می کند می رود دنبالش و این خصوصیت خصوصیت چه است؟ صفات پروردگار است که این کار را می کند.

حالا ما چرا این طور هستیم؟ ما چرا این طوریم؟ چرا ما بطئی هستیم؟ چرا؟ چون ما جهل داریم. ما جهل داریم. جهل ما، ما را به بطئی انداخته جهل ما، ما را به دوری انداخته اگر ما اطلاع داشتیم اگر ما

علم داشتیم، ما که نمی‌آمدیم ما پیشاپیش حرکت می‌کردیم ما جلو، جاده صاف کن برای اولیاء بودیم نه اینکه آن‌ها را جلوی خود بیاندازیم و جاده‌ی ما را صاف کنند ما موجب تسهیل در کار بزرگان می‌شدیم نه این‌که آن‌ها را همیشه سپر قرار بدهیم برای کارهای خودمان. این‌ها مال چه است؟ مال جهل ماست آن شخصی که خلاء دارد و نقص دارد به دنبال کامل می‌گردد و راه او را هموار می‌کند این درد ما، درد جهل است درد ما، درد بی‌دردی است درد بی‌دردی است که دوا ندارد اگر احساس درد بکنیم به دنبال طبیب می‌رویم احساس درد نکنیم، نه! نمی‌رویم.

بچه وقتی مریض می‌شود باید آمپول بخورد داد بی‌داد هوار آقا آمپول نخوری می‌میری نه! من آمپول نمی‌خواهم بخورم چرا؟ چون درد را احساس نمی‌کند درد را احساس نمی‌کند اگر بر اوضاع خودش واقف بودی و اگر می‌دانست که این مرض و این دیفتری موجب هلاکت او بودی زودتر از پدر و مادر به داروخانه می‌رفت و واکنش را می‌گرفت، زودتر از پدر و مادر و جلوتر خودش را به دکتر و بیمارستان می‌رساند، ولی [چون] به عواقب قضیه اطلاع ندارد چون اطلاع بر درد خودش ندارد لذا از واکنش زدن از آمپول زدن از ضد دیفتری زدن چه کار می‌کند؟ فرار می‌کند! می‌گوید نمی‌خواهم چرا؟ چون سوزش دارد چون آمپول، ابره، سوزش دارد، این سوزش خود را ترجیح می‌دهد بر هلاکت دائمی، یک خورده می‌سوزدها! یک ساعت بعد خوب می‌شود این سوزش یک ساعته را بر هلاکت ابدی ترجیح می‌دهد! عجب آدم احمقی!

یک وقت یکی از این دوستان و رفقا می‌گفت که اهل بیتم یک روز خدمت مرحوم آقا بود گفت: که آقا! من اگر شب تا صبح شکر خدا را بکنم که ما را هدایت کرده و در دست شما قرار داده نمی‌توانم از عهده بریایم، آقا فرمودند اگر تا قیامت شکر کنی نمی‌توانی از عهده بریایی، شب تا صبح! هنر کردی! سه ساعت شکر کنی! آقا نه این‌که بگویند چون تو پیش ما آمدی، نه! صحبت آقا پیش من نیست چون راه را پیدا کردی، من نه یکی دیگر! برای خودشان هم همین را می‌گویند مگر نمی‌گویند اگر من خدمت علامه طباطبائی نمی‌رسیدم خسر الدنیا والاخره بودم خب خودشان هم همین را می‌گویند دیگر، چرا؟ درست است تا قیامت هم نه! چرا؟ چون آن طرف قضیه ابدیت است، ابدیت را می‌خواهید چه کار کنید شما؟ شما دو روز دنیا را نمی‌توانید صبر کنید یک خورده با مشکلات! بنده خدا آن طرف قضیه دیگر دو روز نیست آن طرف قضیه به اضافه بی‌نهایت است آن طرف قضیه دیگر دو سه روز نیست.

«صَبَرُوا اَيَّامًا قَلِيلَةً اَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً» يك چند روزی را صبر کردند، هفتاد سال، آقا چقدر

عمر کردند؟ هفتاد و دو سال دیگر، هفتاد و یک سال هفتاد و دو سال عمرشان بود، خیلی خوب هفتاد و دو

سال زحمت، ما می دانیم چه به سر آقا آوردیم! زحمت رنج فلان این حرفها را تحمل کردند، بعدش چند سال، بعدش به کجا رسیدند؟ در بی نهایت به بی نهایت رسیدند به بی نهایت در بی نهایت. خب حالا ارزش ندارد؟ حالا انسان هفتاد سال سختی، یک تک تومانی یک آبنبات به آدم می دهند. یک آبنبات! ول نمی کنیم. راست است و درست است که اگر تا قیامت هم شکر کنیم ما نمی توانیم، بنده این را اعتراف می کنم. بنده اعتراف می کنم که اگر تا قیامت شکر کنم نمی توانم از عهده آن زحمات و آن راهنمایی ها و تربیت و آثاری که از مرحوم آقا خب در ذهن دارم در خیال دارم در نفسم دارم، نمی توانم از عهده اش بریایم و واقعیت هم همین است.

چرا بچه فرار می کند؟ چرا؟ به خاطر این که درد را نمی فهمد درد را نمی فهمد پس باید چه کار کرد؟ رفت اول درد را فهمید موقعیت خودش را انسان ارزیابی کند بفهمد کیست؟ بفهمد کجا است؟ برود گردش کند این طرف آن طرف، کورکورانه نباشد.

شب سوم فوت مرحوم آقا، من به تمام رفقا اعلام کردم رفقا ننشینید بلند شوند بروند، لعل یکی یک شخصی را پیدا بکند خب این ارجح باشد لعل این که شخصی را پیدا بکند فلان بکند این راه راه خدا دکان و دستگاه نیست آقا اگر شما می دانید یک شخصی بهتر می تواند دستگیری کند اگر بمانید باید جواب بدهید روز قیامت، شوخی ندارد انسان، راه راه خداست راه صداقت است اگر منظور این است که انسان بنشیند پلو و حلوا و از این بساط باشد خب این همه جا هست بهترش هم هست بهتر از این جای دیگر هم هست ولی اگر منظور نه! این است که انسان راه خدا را می خواهد برود. راه خدا با کلک و گول زدن نمی شود، نمی شود دیگر! خدا یعنی حق. حق را که نمی شود انسان بپوشاند، حق را که نمی شود انسان مشوه کند نمی شود این کار را انجام بدهد. این را کی یاد داد به ما؟ این را پدر ما به ما یاد داد، این را پدر به ما یاد داد، راه حق را او به ما نشان داد تسلیم در برابر حق را او به ما یاد داد، کرنش در برابر حق را او به ما یاد داد، او ما را از اشاعات و مجاز و تصوّرات و تخیلات و وهم و این حرفها، ما را تا آن حدودی که قابلیت ما بود ما را بیرون آورد تا آن حدودی که قابلیت داشتیم. و ما باید آن طریق را باید ادامه بدهیم مرام خود ایشان هم خب همین بود پس بنابراین قبل از این که ما به دنبال درمان برویم اول باید به دنبال درد برویم باید ببینیم درد داریم یا نداریم؟

آب کم جو تشنگی آور به دست *** تا بجوشد آبت از بالا و پست

آن کسی که در خودش احساس درد نمی کند خب برود به فکر بیافتد آن کسی که موقعیت خودش را ارزیابی نمی کند خب برود ارزیابی کند.

افراد زیادی می آمدند خدمت مرحوم آقا، افراد زیادی بودند. آقا! بله! آقا دیگر اخیراً حالمان کم شده! آقا فلان! این حرف ها! اما آدم نگاه می کرد می دید ....

یک روز یکی از همین ها، اواخر آمده بود، خب ما طلبه بودیم در مدرسه سعادت، آمد دیدن ما، پیرمردی بود خلاصه صحبت و این حرفها و می گفت چه باید کرد؟ چه باید کرد که راه را انسان سریع تر برود؟ من هم به او گفتم نه گذاشتم نه برداشتم گفتم «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ»^۱ بعد این هم خودش رازد به راه دیگر و گفت بله دیگر، بهترین چیزی که انسان دوست دارد نفس اوست باید از نفس بگذرد. گفتم نه جانم نفست را برای خودت نگه دار از پولت بگذر نمی خواهد از نفست، آن نفست مال خودت و خلاصه همین آقا دیگر گذشت گذشته زمانه گذشت تا یک سال به فوتش مانده بود یک روز ما رفتیم منزلش، این آقا رو کرد به من، زمستان بود سرد بود در یکی از شهرستانها برف آمده بود زیر کرسی نشسته بودیم گفت آقای آسید محسن ما عمرمان را باختیم شما بپا عمرت را نبازی. خب این است دیگر. الان می فهمد چیست؟ باخته است ان شاء الله خدا دست می گیرد دست او را می گیرد دست ما را می گیرد دست همه ی ما را می گیرد.

یک مرتبه مرحوم آقا از مشهد آمدند طهران، رفقای بعضی از شهرستانها دعوتشان کردند یک چند روزی بروند، رفتند، من نبودم ولی ناقل قضیه که در خود مجلس بود برای من نقل کرد که یک روز در منزل یکی از همان دوستان و رفقا بودند که یک نفر دو نفر خلاصه آنجا می گویند آقا چه کنیم؟ حالمان بهتر شود؟ بالأخره این عمرمان را این طور نگذرانیم؟ چه نکنیم و از این تعارفات؟ حالا دیگر اسمش را ما می گذاریم تعارفات! مرحوم آقا یک خرده صبر کردند و از جیبشان تسبیح درآوردند یک استخاره کردند میانه ی خوب آمد. میانه یعنی فایده ندارد معنایش این است اما خب در هر صورت خوبش هم برای این است که من امشب این قضیه را برای شما نقل کنم بالاخره «وَذَكَرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ يُنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ»^۲

^۱ آل عمران آیه ۹۲.

^۲ الذاریات سوره ی ۵۱- آیه ۵۵

گفتند که آقایان می گویند که ما چرا نرسیدیم؟ می گویند ما چرا حالمان این طور است؟ آقایان راه خدا شوخی بر نمی دارد. راه خدا قابل تمسخر نیست، راه خدا صدق است، راه خدا حق است مرام مرام بزرگان است. آیا شما که به من این مطلب را می گوید عمل کردید به آنچه که ما به شما گفتیم و به مطلوب نرسیدید؟ آقای فلان! وقتی که من به شما می گویم پنج هزار تومان به فلان سید بده شما در تلفن به من می گوید از پول وجوهات بدهم؟ بنده به شما می گویم نخیر از جیب مبارک بدهید و شما ندادید! آقای فلان! وقتی من می گویم به آن افراد از آن باغی که شما دارید و چهار هزار متر است یکی دویست متر به رفیقت بده که این ها که در یکی یکی اتاق دارند هر کدام با زن و بچه شان زندگی می کنند این ها بروند آن جا را بسازند و شما نکریدید این کار را! آقای فلان! شما فلان. آقای فلان، فلان! شما خیال می کنید که این مطالب از دید ما مخفی است؟ آن وقت بعد ادعا می کنید که ما نرسیدیم آقا حال ما خوب نیست خب به جای این که ما بیاییم با شما برخورد کنیم و مصاحبت کنیم این جوان هائی که الآن در جبهه هستند این جوان های پاک این جوان های صاف، خب با این ها که بهتر است ما برویم مؤانست کنیم آیا شما عمل کردید به آنچه که ما گفتیم و حالا دارید ادعا می کنید؟

من می گویم به فلان آقا برو این کار را انجام بده. آقا می آید این کار را می کند من می گویم بردار این پول را در آنجا خرج کن آقا انجام نمی دهد بعد ما را دعوت می کنند در این جا، دعوت ما چه فایده ای دارد؟ چه نتیجه ای دارد؟ منظور نشستن دور هم و غذا خوردن و این ها که نیست منظور ترتیب اثر است بر این مسائل، بر این آمد و شدها. بیاییم و بنشینیم و مجلس گرم بکنیم و بعد هم برویم نتیجه اش هم همین است! خلاصه. و بعد هم فرمودند من نمی خواستم جواب شما را بدهم استخاره کردم استخاره میانه خوب آمد و لذا جواب دادم و الا اصلاً نمی خواستم جواب شما را هم بدهم، خدا حافظ شما. بلند شدند از مجلس هم رفتند بیرون!

خب این چیست؟ یک واقعیت است دیگر، این معنایش چیست؟ معنایش این است که شما تا بحال آن طوری که باید و شاید که نبودید! شما با آقای انصاری بودید با آقای حداد بودید با آقا بودید ولی کجا بودید؟ چند دنگ را در این جا گذاشتید؟ چقدر در این جا مایه گذاشتید؟ خب این نبوده این طور. ما هم همین طور، همه ما همین طور. این ها مال چیست؟ این ها مال این است که درد وجود ندارد درد وجود داشته باشد اقدام می شود. آقا فلان چیز! بفرمایید! آقا فلان چیز، بفرمایید. چرا؟ اصلاً

دنبال می‌گردد معطل نمی‌کند، معطل نمی‌کند. چرا؟ چون درد دارد می‌خواهد دردش درمان پیدا کند از سر سیری که نمی‌آید یک کاری را انجام بدهد. می‌خواهد به نتیجه برسد می‌خواهد از ثانیه ثانیه عمرش استفاده کند من که این مطالب را خدمتتان عرض می‌کنم چون خودم پدرم را دیده بودم و می‌گویم ها! پدر ما از سر سیری نرفت رسید. پدر ما همیشه همین طوری که دیشب گفتم خودش را بدهکار می‌دانست همیشه پدر ما خودش را دردمند می‌دانست همیشه ایشان نسبت به موقعیت خودش ظنین بود ظنین بر عمر، ظنین بر عمر، بر حیات، لذا چیست؟ تعقیب می‌کند.

پس بنابراین مسأله‌ی مهم .... یک قضیه‌ای عرض کنم حضورتان که چندی پیش بود الان در فهرست نگاه می‌کردم دیدم که چیز خوبی است حکایت آن عاشق که شب بر امید وعده‌ی معشوق می‌آمد بدان وصال که اشارت بر [آن رفته بود] بعضی از شب را منتظر بود تا خوابش ربود معشوق آمد و جیبتش را پر گردکان کرد و رفت

عاشقی بوده‌ست در ایام پیش *** پاسبان عهد اندر عهد خویش
سالها در بند وصل ماه خود *** شاهمات و مات شاهنشاه خود
گفت روزی یار او که امشب بیا *** که بیختم بهر تو من لوییا
در فلان حجره نشین تا نیم شب *** تا بیایم نیم شب من بی طلب
مرد قربان کرد و نان‌ها پخش کرد *** چون پدید آمد مهش از زیر گرد
شب در آن حجره همی برد انتظار *** بر امید وعده آن یار غار
منتظر بنشست و خوابش در ربود *** اوفتاد و گشت بی خویش و غنود
ساعتی بیدار بُد خوابش گرفت *** عاشق دلداره را خواب ای شگفت؟
تو به دنبال معشوق هستی خوابت می‌برد

بعد نَصْفُ اللَّیْلِ آمد یار او *** صادقُ الوَعْدانه آن دلدار او
عاشقِ خود را فتاده خفته دید *** اندکی از آستین او درید
گردکانی چندان در جیب کرد *** که تو طفلی گیر این می‌باز نرد
چون سحر از خواب عاشق برجهید *** آستین و گردکان‌ها را بدید

این عاشق نبود آقا! عاشق که این نیست! می‌دانید عاشق چیست؟ همیشه مرحوم آقا این شعر را می‌خواندند

رنج راحت دان چو شد مطلب بزرگ *** گرد گله توتیای چشم گرگ

توتیا می‌دانید چیست؟ توتیا در طب قدیم یک گیاهی بود که دارای خواص و فلان و این حرف‌ها بود و این را وقتی در چشم می‌زدند می‌گفتند در روز ستاره را می‌تواند ببیند! حالا یا راست یا مثلاً مبالغه، اصلاً کیفیت را عوض می‌کرد و فلان و این حرف‌ها. این توتیا بود اسمش و خواصی هم داشت و اهل کیمیا و این‌ها هم خلاصه در این مسائل و این‌ها از آن استفاده‌هایی می‌کردند حالا این گله که حرکت می‌کند یک گردی از خودش متصاعد می‌کند غباری متصاعد می‌کند گرگ هم از پی این گوسفند دارد می‌آید خب خاک می‌رود در چشم گرگ ولی نه تنها گرگ خسته نمی‌شود بلکه مانند توتیا این گرد هی چشمش را بیشتر باز می‌کند چرا؟ چون به وصال گوسفند می‌خواهد برسد می‌خواهد گوسفند را بخورد، این گرد را بشارت می‌بیند برای رسیدن به او پس مثل توتیا با این عمل می‌کند این چیست؟ این عاشق است.

رنج راحت دان چو شد مطلب بزرگ *** گرد گله توتیای چشم گرگ

امام سجّاد علیه السّلام در مناجات خمسة عشر می‌فرماید: مرحوم آقای حدّاد هم این مناجات را زیاد می‌خواندند مناجات مریدین را مناجات محبین را «وَالْحَقْنَا بِعِبَادِكَ الَّذِينَ هُمْ بِالْبِدَارِ إِلَيْكَ يَسَارِعُونَ وَبَابِكَ عَلَى الدَّوَامِ يَطْرُقُونَ»^۱ ما را ملحق کن به آن افرادی که در سبقت به تو، از همدیگر دارند سبقت می‌گیرند بقیه را پشت سر می‌گذارند بِالْبِدَارِ إِلَيْكَ به مسابقه و رسیدن به تو يَسَارِعُونَ سرعت می‌کنند در این مسارعه و بَابِكَ عَلَى الدَّوَامِ يَطْرُقُونَ این‌ها چه کسانی هستند؟ این‌ها آن‌هایی هستند که دردمندند دردشان را شناختند، فهمیدند وضعیتشان را، دیگر نیاز به راهنمایی ندارند وقتی کسی دردش را شناخت خودش می‌آید دیگر، خودش می‌آید.

ان شاء الله امیدواریم که خداوند ما را توفیق بدهد و مشمول عنایات اولیا عظام ائمه معصومین صلوات الله عليهم اجمعین [قرار بدهد] و ما را مصداق برای این کلمات گوهر بار ائمه قرار بدهد ان شاء الله.

اللهم صل على محمد و آل محمد

^۱ شیخ بهایی - مثنوی نان و حلوا